

Dr hab. Prof. UAM Radosław Fiedler
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja
pracy doktorskiej mgra Jacka Durkalca

nt. *Współzależności między amerykańskimi regionalnymi gwarancjami rozszerzonego odstraszenia*

I. Temat Pracy

Autor rozprawy podjął się trudnego zagadnienia ukazania współzależności związanych amerykańskimi regionalnymi gwarancjami rozszerzonego odstraszenia. Wybór tak określonego zamierzenia badawczego jest niezwykle ambitnym zadaniem, w którym należało zwrócić uwagę na różne uwarunkowania związane z oceną amerykańskich gwarancji regionalnego odstraszenia. Dodatkowym utrudnieniem jest analiza dwóch odległych od siebie geograficznie regionów świata: Europy oraz regionu Azji i Pacyfiku. Praca ma niezwykle przekrojowy charakter, Autor określa katalog najważniejszych problemów związanych z podjętym tematem. Główną osią dociekań naukowych jest wskazanie w jaki sposób kształtują się współzależności pomiędzy odległymi ze sobą regionami, których łączy w dziedzinie bezpieczeństwa współpraca w dziedzinie bezpieczeństwa ze Stanami Zjednoczonymi.

Temat jest jak najbardziej uzasadniony, jest to jedno z nielicznych ujęć, w którym w tak całościowy sposób omówiono system bezpieczeństwa w oparciu o USA i w jaki sposób wzajemnie oddziałują na siebie jego poszczególne elementy.

Autor wyznaczył określone ramy czasowe. Początkiem badań stanowi rozpoczęcie prezydentury Baracka Obamy, a rozważania kończą się na maju 2016 r. Należy podkreślić, że Autor w zasadzie analizował tą problematykę do zakończenia prac nad rozprawą (maj 2016 r.), starał się w ten sposób uchwycić także najnowsze uwarunkowania związane z podjętym zadaniem badawczym. Określenie ram czasowych jest jak najbardziej uzasadnione.

II Tezy i metody badawcze

Do ukierunkowania badań, Autor sformułował hipotezę główną oraz trzy hipotezy pomocnicze. W hipotezie głównej użyto kategorii „sprzymierzeńcy mimo woli” w odniesieniu do Europy i regionu Azji i Pacyfiku. Jak Autor pokreślił: „nawet jeśli nie mają wobec siebie zobowiązań traktatowych w obszarze bezpieczeństwa to ze względu na posiadanie wspólnego kluczowego sojusznika, jakim są Stany Zjednoczone – ich bezpieczeństwo jest ze sobą ściśle powiązane” (s. 27) To stwierdzenie jest określeniem stanu faktycznego, jakim są w istocie relacje pomiędzy sojusznikami USA z dwóch różnych regionów świata. W rozwinięciu tej hipotezy, Autor przyrównuje rolę USA nie tylko jako gwaranta bezpieczeństwa, „ale również pełniącego rolę węzła bezpieczeństwa globalnego na poziomie strategicznym” (s. 27).

Natomiast trzy hipotezy pomocnicze określają katalog problemów, które w czasie badań zostaną zweryfikowane. Doktorant stawia szereg pytań odnośnie współzależności pod kątem: priorytetów strategicznych, ze zmiany równowagi sił, dylematu sojuszniczego, interesów bezpieczeństwa, postrzegania zagrożeń, reputacyjnych, potencjałów wojskowych (s. 28-29).

W omówieniu metodologii badań, Autor nie wskazuje konkretnej metody badawczej. Zamiast tego powołuje się na studia przypadków, w formie testowania teorii (s. 28). Jego rozważania opierają się na teoriach sformułowanych w ramach paradygmatu realistycznego, i neorealistycznego. Jak podkreśla: „w niniejszej pracy doktorskiej badane są wzajemne związki między czymś, co można określić mianem dwóch regionalnych podsystemów rozszerzonego odstraszania – podsystemem europejskim i podsystemem w regionie Azji i Pacyfiku. Elementem łączącym oba podsystemy są Stany Zjednoczone” (s. 23).

Pan Jacek Durkalec dość umiejętnie porusza się po złożonej materii badawczej i niektóre problemy związane z otoczeniem omawianych regionów jedynie sygnalizuje. Pan Jacek Durkalec przeprowadził krytyczną kwerendę literatury przedmiotu, odnosi się do stanu badań, wskazuje na istniejące luki w dotychczasowych badaniach i zestawia ustalenia różnych badaczy na temat danego zagadnienia. Pewnym problemem jest dość duża ilość cytatów. O ile powinny one wyeksponować dany wątek, o tyle cytaty licznie w rozprawie wykorzystane są niekiedy dosyć długie i spełniają jedynie po części to zadanie.

Istotne jest to, że Doktorant potrafi prawidłowo formułować oceny i wnioski. Kluczowe kwestie potrafi wyeksponować, unika wchodzenia w szczegółowe wątki poboczne.

Uwzględniając skalę przedsięwzięcia oraz ambitny cel badawczy, należy podkreślić, że po lekturze ocenianej pracy, zaprezentowane w niej efekty badań zostały prawidłowo przygotowane zarówno pod względem merytorycznym jak i metodologicznym. Doktorant wykorzystuje metody naukowego poznania stosowane w badaniach na gruncie nauki o polityce, a szczególnie jej subdyscypliny – stosunki międzynarodowe.

Podsumowując, określone przez Doktoranta bardzo ambitne zamierzenie badawcze oraz sposób jego osiągnięcia uznaję za właściwy. Struktura i zawartość pracy doktorskiej jest dowodem bardzo dobrej znajomości uwarunkowań związanych z funkcjonowaniu systemów bezpieczeństwa w Europie oraz Azji i Pacyfiku, który opiera się na USA, w dodatku z wykazaniem współzależności pomiędzy nimi. Podjęty problem dowodzi umiejętności prowadzenia badań naukowych, co pokazuje wyraźnie sprecyzowane ambicje poznawcze.

III. Struktura pracy

Struktura pracy jest uzasadniona i zgodna z przedmiotem badań, który został określony we wstępie dysertacji. Rozprawa składa się ze wstępu czterech rozdziałów oraz zakończenia. We wstępie znajdują się te kwestie, które zostały w tej części omówione: stan badań, teoretyczne podstawy badań, hipoteza główna i hipotezy szczegółowe, metodologia badań i układ pracy. Układ rozdziałów został oparty na kryterium problemowym. Pierwszy rozdział jest wprowadzeniem do teoretycznych podstaw na temat znaczenia rozszerzonego odstraszania w polityce USA. Znajdują się także w nim różne aspekty badań teoretyczno-metodologicznych na temat współzależności w amerykańskich gwarancjach rozszerzonego odstraszania. Natomiast rozdział drugi, a także trzeci i czwarty zawierają studia przypadków, których celem jest weryfikacja różnych kategorii współzależności pomiędzy sojusznikami USA w Europie i regionie Azji i Pacyfiku. Autor badał współzależności pod kątem: priorytetów strategicznych, interesów bezpieczeństwa, potencjałów wojskowych.

W zakończeniu pracy zawarte są wnioski wynikające z przeprowadzonych studiów przypadków na temat występowania różnych kategorii współzależności pomiędzy

amerykańskimi sojusznikami w Europie i regionie Azji i Pacyfiku. Autor wskazał również stopień potwierdzenia hipotezy głównej i pomocniczych. Obok klasycznego podsumowania, w recenzowanej rozprawie nakreślono możliwe scenariusze na temat konsekwencji jakiego typu współzależności mogą mieć znaczenie dla efektywności amerykańskich gwarancji rozszerzonego odstraszenia oraz najbliższej przyszłości kształtowania się stosunków pomiędzy sojusznikami USA z Europy i regionu Azji i Pacyfiku.

IV. Bibliografia

Rozważania w dysertacji oparte zostały na bardzo obszernej bibliografii liczącej 65 stron od (s. 280 do 345). Podział bibliografii jest prawidłowy i bardzo staranny, składają się na niego dokumenty źródłowe, oficjalne materiały informacyjne w wersji elektronicznej, monografie w wersji drukowanej, rozdziały w pracach zbiorowych w wersji drukowanej, rozdziały w pracach zbiorowych w wersji elektronicznej, artykuły w czasopismach naukowych, artykuły w czasopismach naukowych w wersji elektronicznej, wpisy na blogach i artykuły prasowe w wersji elektronicznej. Pan Jacek Durkalec dotarł do imponującej ilości opracowań angielskojęzycznych, głównie amerykańskich badaczy, ale także analityków z różnych instytucji od rządowych po think-tanki z USA. Jednoznacznie w wykazie bibliograficznym dostrzegalna jest zdecydowana przewaga anglojęzycznych autorów, co oczywiście nie jest ze względu na temat jest jak najbardziej uzasadnione, ale z drugiej strony, Doktorant pominął kilku istotnych polskich badaczy, którzy prezentowali swoje wyniki badań w problematyce teorii stosunków międzynarodowych – Teresa Łoś-Nowak, Andrzej Gałganek, problematyka dotycząca Chin – Bogdan Góralczyk, bezpieczeństwo – Ryszard Zięba, strefy wpływów – Jolanta Bryła. To tylko część nie dostrzeżonych przez Doktoranta polskich badaczy zajmujących się problematyką stosunków międzynarodowych, a także specyfiką poszczególnych państw jak np. Chiny.

V. Ważniejsze uwagi szczegółowe

1. Istotne w recenzowanej dysertacji jest to, że Doktorant precyzyjnie definiuje pojęcia, które następnie wykorzystuje do opisu i analizy zaprezentowanej problematyki badawczej.

2. Należy podkreślić, że w pracy konsekwentnie oparto się na paradygmacie realistycznym i neorealistycznym. Tak określone ramy teoretyczne zdeterminowały przeprowadzoną analizę i miały wpływ na wnioski końcowe, które zostały zaprezentowane w podsumowaniu rozprawy.

3. Każdy z czterech rozdziałów kończy się krótkim podsumowaniem, w których Autor eksponuje najważniejsze ustalenia.

4. Wartość dysertacji podnosi to, że analiza danego procesu bądź zjawiska opatrzona została przez Doktoranta ocenami i wnioskami. Autor charakteryzuje się erudycją i znajomością faktografii, a także jest zorientowany w uwarunkowaniach militarnych kształtujących sojusznicze relacje USA z poszczególnymi regionami.

5. Autor krytycznie odnosi się do dorobku badawczego, wielokrotnie zestawia stanowiska różnych badaczy. Pewnym ograniczeniem jest pominięcie dorobku kilku ważnych polskich autorów z zakresu stosunków międzynarodowych.

6. Doktorantowi udało się uniknąć uszczegóławiania niektórych zagadnień, ale w ujęciu można było także uchwycić inne kwestie jak: powiązania ekonomiczno-handlowe pomiędzy sojusznikami z obu omawianych regionów a USA wpływają na współzależności, obecnie najwięcej kontrowersji wywołuje negocjowana umowa TTIP (Transatlantyckie Porozumienie Handlowo-Inwestycyjne). Dość ogólnie został omówiony także temat polityki USA i europejskich partnerów wobec Bliskiego Wschodu, szczególnie że pogłębiająca się destabilizacja Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej po Arabskiej Wiosnie doprowadziła do kryzysu migracyjnego stanowiącego wyzwanie dla Unii Europejskiej. Kolejnym niemniej ważnym wątkiem są współzależności handlowo-finansowe pomiędzy USA a Chinami oraz Japonii z Chinami. Nie wspominając już nie tylko o dyplomatycznej aktywności Chin w Afryce, Bliskim Wschodzie, Azji Centralnej czy Ameryce Łacińskiej oraz działania na rzecz urzeczywistnienia nowego jedwabnego szklaku. Jaki wpływ mają te działania wobec Europy i w jaki sposób mogą się przekładać na relacje z USA.

Kolejnym niedostatecznie wyeksponowanym wątkiem jest nie tylko strategiczna rywalizacja pomiędzy USA a ChRL oraz Federacją Rosyjską, ale także współpraca pomiędzy nimi w niektórych kwestiach. Takim przykładem współpracy było nałożenie w latach 2006-2010 reżimu sankcji wobec Iranu, który był podejrzewany o rozwijanie wojskowego programu nuklearnego. Prowadzone rozmowy w formacie P5+1 (USA, Francja, Wielka Brytania, Chiny, Rosja oraz Niemcy) doprowadziły do porozumienia z Iranem.

7. Wiele spostrzeżeń i ocen Autora należy uznać za trafne. Na uwagę zasługuje fakt, że w pracy w nowatorski sposób została zaprezentowana i zbadana kwestia współzależności między amerykańskimi regionalnymi gwarancjami rozszerzonego odstraszenia zarówno w Europie jak i w regionie Azji i Pacyfiku.

8. Rozważania poszczególnych rozdziałów opatrzone są jedynie dwiema tabelami s. 80 i s. 259. Na początku pracy znajduje się wykaz kilkudziesięciu skrótów (s.7-9).

9. Język pracy jest zrozumiały, pod względem edytorskim rozprawa jest bardzo starannie opracowana. Pewnym mankamentem są zdania podrzędnie złożone i niekiedy ujmowanie kwestii w dosyć rozwlekły sposób. Autor często wspiera się cytatami, co nie jest naganne, ale w niektórych miejscach nadużywane, chodzi szczególnie o s. 104 praktycznie cała ta strona składa się z dwóch cytatów, które nawet na niej się nie kończą. Długie cytaty są też na s. 108, 109, 110, 111, 116 i na wielu innych stronach. Jeszcze raz pragnę podkreślić, że Autor sięga do cytatów, by móc uwypuklić wagę omawianych zagadnień, problem polega na tym, że robi to zbyt często. Uważam, że niektóre cytaty mogłyby zostać skrócone, albo zostać umieszczone w przypisach.

10. Mimo wskazanych pewnych niedociągnięć i braków, praca jako całość zarówno pod względem merytorycznym jak i metodologicznym została starannie przygotowana. Wysoki poziom merytoryczny opracowania wynika ze współpracy z promotorem, a także doświadczenia w przygotowywaniu analiz i raportów dla PISM. W tym miejscu także trzeba wspomnieć, że propozycja badawcza została zaakceptowana przez wymagających recenzentów Narodowego Centrum Nauki i została po kilku etapach oceny zakwalifikowana do dofinansowania. To jedynie dowodzi, że propozycja już na etapie projektu badawczego została bardzo dobrze przemyślana i przygotowana.

VI. Konkluzje

Wnioski sformułowane przez Doktoranta są bardzo solidnie udokumentowane. Świadczy to o dojrzałości badawczej Autora. Wykazał się nie tylko umiejętnością stosowania metod i technik, ale zaproponował ciekawe podejście teoretyczne do badań nad zagadnieniem współzależności pomiędzy Europą oraz regionem Azji i Pacyfiku w kontekście amerykańskich regionalnych gwarancjach rozszerzonego odstraszenia. Autorowi udało się z

powodzeniem zrealizować zamierzenie badawcze i uchwycić różne płaszczyzny priorytetów strategicznych, interesów bezpieczeństwa, potencjałów wojskowych.

Praca została napisana dość starannie pod względem językowym. Autor jest bardzo dobrze zorientowany w uwarunkowaniach międzynarodowych z określeniem roli USA oraz ich relacji z sojusznikami i występującymi pomiędzy nimi różnego rodzaju współzależnościami. Rozważania, formułowane wnioski i oceny przedstawiono w sposób logiczny i zrozumiały. Konstrukcja pracy, treść poszczególnych rozdziałów i ich podsumowania, właściwie przygotowany wstęp, a także zakończenie wraz z wnioskami końcowymi oraz obszerna bibliografia dowodzą przygotowania merytorycznego, a sposób przeprowadzonego wywodu świadczy o dojrzałości badawczej Pana Jacka Durkalca.

Stwierdzam, że oceniana rozprawa jest ważna poznawczo i stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego. Dysertacja jest potwierdzeniem rozwoju naukowego Doktoranta oraz stanowi wkład do zrozumienia różnych płaszczyzn współzależności pomiędzy sojusznikami z obu odległych od siebie geograficznie regionów, którzy są również związani więzami bezpieczeństwa z USA.

Należy podkreślić, że Doktorant rozprawy bada ten problem wykorzystując instrumentarium badawcze przynależne do nauk o polityce. Spełnione zostały zatem wymogi określone w art.13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz tytule w zakresie sztuki obowiązującej do 30 września 2011 r. i nadal obowiązującej do przewodu doktorskiego, w którym powierzono mi funkcję recenzenta. W związku z tym wnoszę o przyjęcie ocenionej dysertacji i dopuszczenie Pana mgra Jacka Durkalca do kolejnego etapu w przewodzie doktorskim.

Poznań, dnia 15 września 2016 r.

Radosław Fiedler

